

Jireenyi Maaliif Uumamtee?-Kutaa 2

Description

Kutaa darbe keessatti kaayyoo jireenyi tuni itti uumamteef tuttuqne jirra. Tarii namni hundi kaayyoo kana takkaan hubachuu dhiisu dandaâ€™a. Garuu yommuu fakkeenyaa fi ibsa balâ€™innaan dabalaniif ni hubata. Kanaafi, Qurâ€™aanni dhimma jabaa tokko irra deddeebiâ€™ee fakkeenyota dhiyeessu fi haala garagaraatin ibsa. Kaayyoon kanaa, namoonni dhimma san hubachuu fi hojii irra oolchun gammachuu fi milkaaâ€™inna ganda lamaanii akka argataniif. Dhimmoota jajjaboo fi garmalee barbaachisan keessaa tokko kaayyoo jirenyati. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa beekaa fi ogeessa taâ€™e, wanta uumuu fi hojjatu hunda ogummaa fi beekumsaan waan hojjatuuf jirenya tana kaayyoo guddaaf uume. Namoonni kaayyoo kana akka hubatanii fi qajeeliif Qurâ€™aana keessatti irra deddeebiâ€™uun haala garagaraatiin ibse jira. In sha Allah, itti gaafatatummaan nurra jiru wanta Qurâ€™aana keessatti ibsame hanga dandeettin keenya hayyamuun ummataaf dhiyeessudha. Achi booda namni qajeele faaydama ofiitiif qajela. Namni ergaa Rabbii isaa fudhachuu didee of tuule immoo ofuma miidha.

Yaadachiisaaf qormaata jechuun jabinnaa fi dadhabinna nama tokkoo, obsa qabaachu yookiin dhiisu isaa, galata galchuu yookiin dhiisu isaa ilaaluu fi ifa baasuf wanta inni jaallatu ykn jibbu isa fuundura gochuudha.

Jechi biraajechuun ibtilaaâ€™a (qormaata) jedhutti dhiyaatu jecha â€œfitnaâ€™edhuudha. Akka lugaatti fitnaa jechuun ibiddaan sibiila baqsuudha. Kan akka warqii oori (xurii) irraa qulqulleessuf ibiddaan baqsuu. Ni jedhama: namni sibiila hojjatu warqii fattane. Kana jechuun [qulqullinna] isaa qorachuuf ibiddaan baqse. Ergasi jechi â€œfitnaâ€™edhamu kuni qormaata cimaa agarsiisuuif itti fayyadaman. Sibiilli yommuu ibiddaan baqfamu mallattoon irratti hafa ykn bocni isaa ni jijjirama. Haaluma wal fakkaatun namnis wanta nafseen isa jibbituun ykn fedhii isaa faallessuun yoo qorame, mallattoon ykn jijjiramni wayii irratti ni mulâ€™ata.

Qormaata fedhii (Ibtilaaâ€™ul iraadati)

Qormaata fedhii jechuun adeemsaa addunyaa tana keessatti hojii ifaa ykn dhoksaa irraa wanta nafseen filattu ifa baasuuf fedhii namaa qoruudha. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ilmaan namaa addunyaa tana keessatti qoruuf fedhii kana kenneefi jira. Namni qoramuuf wantoonni isa barbaachisan waan isaaf guuttamaniif addunyaa tana keessatti iddo qormaataa kaaâ€™ame. Qormaata booda qorannoo fi jazaan ni dhufa. Kana jechuun namoonni addunyaa tana keessatti erga qoramanii booda gara Aakhiratti dabarfamuun Guyyaa Qiyaamaa akkamitti qormaata akka dabarsan ni qoratamu. Ergasii jazaan isaaniif kafalama. Taâ€™uu baannan yoo kuni hin jiraatin, qormaanni tapha taâ€™a. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aala tapha irraa qulqulluudha.

Wantoota ittiin qoramanii fi Qormaata keessatti wanta barbaadamu

Wantoonni ittiin namoonni qoraman wantoota addunya keessa jiran hojjachuun, dhiisun, argachuun nama gammachisiidha. Akkasumas, wantoota nama gaddisisan, wanta hojjachuun ykn dhiisun namarratti ulfaatu, rakkoo nama tuqu ykn waan jaallatan dhabuu fi kkf dha. Fakkeenyaf maallaqa baayâ€™ee argachuun wanta nama gammachiisudha. Maallaqni kuni wanta ittiin qoramaniidha. Ammas, rakkoon namatti buâ€™uun wanta nama gaddisisuu fi nafsee irratti ulfaatudha. Kanaafu, rakkoon wanta ittiin qoramaniidha.

Wanti nama qormaata keessa jiru irraa barbaadamu immoo wanta isa gammachiisu fi gaddisisuu keessatti Rabbiin faarsuu, wanta nafseen isaa jaallatu fi hin jaallanne keessatti akkaata Rabbiin Oltaâ€™aan barbaadun Isaaf ajajamu fi jaalala Isaa argachuuf hojjachuudha. Wantoonni nama dhukkubsanii fi ulfaatoon namatti buâ€™an hamma obsaa inni qabu ifatti baasu. Wantoonni nama gammachiisanii fi qananiin immoo hangam inni Rabbiin akka galateefatu ifatti baasu[1].

Asi gadiitti keeyyattonni Qurâ€™aanaa dhiyaatan wantoonni namoonni ittiin qoramani fi wanta qormaata irraa barbaadamu ifa nuuf godhu:

Suuratu Al-Kahf (18):7-8 keessatti Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa akkana jechuun dubbata:

﴿إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَّهَا لِنَبْلُوْهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً﴾
 ﴿وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا﴾

â€œDhugumatti, Nuti isaan irraa eenyutu hojii irra gaarii akka hojjatu isaan qoruuf waan dachii irra jiru isheef miidhaginna taasifne. Dhugumatti wantoota ishii (dachii) irra jiran hunda dirree duwwaa biqilaa hin qabne ni taasifna.â€

Rabbitiin subhaanahu wa taâ€™aalaa wantoota dachii irra jiran kanneen akka nyaataa fi dhugaati miâ€™aawaa, manneen, konkolaataa, biqiltoota, warqii, meetii, horii fi wantoota biroo nafseen namaa jaallattuu fi itti rarraatu hunda dachiif miidhaginna godhe. Kaayyoon kana godheef ilma namaa qoruun eenyutu hojii irra gaarii akka hojjatu ilaalu fi ifa baasufi. Ergamaan Rabbitiin (SAW) akkana jedhan:

â€œDhugumatti addunyaan miâ€™oofuu fi magariisadha. Akkamitti akka hojjattan ilaaluuf Rabbiin addunyaana tana keessatti bakka isin buusaâ€™â€¢ Sahih Muslim 2742

â€œhojii irra gaariiâ€¢ jechuun [qabeenya] haqaan fudhachuu, Rabbitiin fi Guyyaa Aakhiratti amanuun karaa haqaa keessatti baasu, hojiwan Rabbitiin namarratti dirqama godhe hojjachuun, wantoota Inni dhoowwe dhiisuu fi hojiwan itti jajjabeefaman baayâ€™isuudha[2].

Rabbitiin subhaanahu wantoota dachii tanaaf miidhaginna taasiseen gabroota ni qora. Qoruun kunis kan taâ€™u wanta hojjachuun hawwan akka dhiisanii fi wanta dhiisu hawwan akka hojjatan ajajuuni. Kuni hundi hikmaa (ogummaa) Rabbitiin waliin kan deemudha. Ogummaan kunis akka haqa hordofanii fi soba gatan, keeyri hojjatanii fi sharrii dhiisan, wanta irra gaarii taâ€™e filachuun gara oliitti akka ol bahan namarraa barbaada. Namni filannoo isaatiin wanta itti ajajame ni hojjata, wanta irraa dhoowwame ni

dhiisa. Kanaafu, filannoo kanaan eenyutu hojii irra gaarii akka hojjatu ifa baha.

Qormaanni kuni qorannoo fi jazaa waan barbaachisuuf Rabbiin oltaâ€™aan jirenyaa tanaan ala jirenyaa biraan qopheesesse. Jireenyi lammataa tuni jirenyaa Aakhira ganda qananii fi ganda azaaba (adabbii) of keessaa qabdudha. Warra amanantii fi toltaa hojjataniif ganda qananii tan taate Jannata isaan seensisa. Warra kafaranii fi badii hojjatan immoo ganda adabbii Jahanammiin isaaniif qopheesesse.

Garuu namoonni kaafamuun jirenyi lammataa dhufuun dura Rabbiin haala fi sirna jirenyaa addunyaa tanaa ni xumura. â€œ**Dhugumatti wantoota ishii (dachii) irra jiran hunda dirree duwwaa biqilaa hin qabne ni taasifna.**â€ Kana jechuun Dandeetti Guddaa keenyaan gara fuunduraatti fuulli dachii dirree duwwaa biqilaa fi ijaarsa homaatu ofirraa kan hin qabne hanga taâ€™utti wantoota dachiif miidhaginna goone hunda badiinsa guutuu kan badu taasisna[3]. Jecha biraatiin dachii tana lafa diriiraa buâ€™aa bayii hin qabne, ijaarsa, gaaraa fi biqilaan homaatu irra hin jirre ni taasifna. (Ilaali suuratu Xaahaa 20:105-107)

Addunyaa tana keessatti yeroon qormaataa erga xumuramee booda Rabbiin wantoota dachii tana irra jiran ni balleessa. Qananiin, manneen ol dhedheeroo fi qabeenyi namoonni ittiin of tuulanii fi sobaman addunyaa tana irraa ni badu. Ergasii dachiin tuni dirree duwwaa homaa ofirraa hin qabne taati. Kuni haqiiqa (dhugaa) addunyaa tanaati. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aala akka waan ijaan arginutti nuuf ibse, addunyaaan sobamuu fi gowwoomu irraa nu akeekachiise jira. Wanti dachii irratti miidhagfame qormaataaf akka taâ€™ee nutti beeksisuun ganda Aakhirah qananiin isaa turaa taâ€™ee akka kajeellu itti nu kakaasa.

Namoonni keessa osoo hin taâ€™in gubbaa addunyaa ilaalan, faaya fi miidhaginna ishiitiin ni gowwoomu. Akka beelladaatti addunyaa hordofu. Akka beellada marga dheedutti addunyaaatti fayyadaman. Haqa Rabbii isaanii hin ilaalan, Isa beekuuf xiyyefannoo itti hin kennan. Garuu kaayyoon isaanii guddaaan gara fedheen haa argamu nyaatu, dhuguu fi fedhii foonii guuttachuu malee wanta biraati miti. Namoota kanniin keessaa nama tokkotti duuti yommuu dhuftu, wanta dhiise fi badii hojjateef dhiphachuu osoo hin taâ€™in, qananii isaa jala darbee fi addunyaa irraa baduu waan heduuf garmalee dhiphata.

Namni keessa addunyaa ilaale fi kaayyoo ishii fi isarraa barbaadamu beeke immoo wanta uumameef irratti wanta isa gargaaru addunyaa irraa ni fudhata. Umrii isaa kabajamaa keessatti carraa hunda saammata. Addunyaa mana taphaa osoo hin taâ€™in mana keessa qaxxaamuran godhata. Addunyaa adeemsa (imala) irraa kutaa tokko malee mana yeroo hundaa keessa jiraatanii miti. Rabbii isaa beekuuf, ajaja Isaa hojii irra oolchuu fi hojii miidhagsee hojjachuuf ni carraaqa. Namni kuni nama Rabbiin biratti sadarkaa qabuudha. Rabbiin qananii, kabajaa fi gammachuu guddaa isaaf kenna. Yommuu namni addunyaa tanaan gowwoome gubbaa addunyaa ilaalan ishii qofaaf hojjatu, namni sadarka guddaa Rabbiin biratti argatu kuni immoo keessa addunyaa ilaaluun Aakhirah isaatifiif hojjata. Ee fagaate garaagarummaan isaan lamaan jidduu jiru![4]

Guduunfaa

âž|Jireenyi tuni kan uumamteef eenyutu **hojii irra gaarii taâ€™e akka hojjatu qoruufi ykn ifa baasufi**

âž|Wantoonni dachii tana irratti miidhagfaman namootaaf qormaata.

âž| **Qormaata kana irraa wantoonni barbaadaman:** gammachuu fi qananii argataniif Rabbiif galata galchuu fi Isa faarsu, yeroo rakkoo obsu, jaalala Isaa barbaadu fi Ergamaa Isaa hordofuun yeroo hundaa wanta Rabbiin oltaâ€™aan itti ajaje hojjachuu fi wanta Inni dhoowwe dhiisudha. Akkasumas, dadhabinnaa fi jabeenya iimaana namaa ifa baasudha.

âž| Qormaata booda mindaan ykn adabbiin ni jira. Kunis kan adeemsifamu Guyyaa Qiyaamaati. âž| Namni wanta itti ajajame jaalala Rabbii barbaadu fi shariâ€™aa hordofuun hojjate fi wanta irraa dhoowwame dhiise, qormaata darbe jedhama. Kanaafu, mindaan isaa Jannata.

âž| Namni ajaja Rabbii fudhachu didee, fedhii ofiiti fi addunyaa qofa hordofe immoo wanta isaraa barbaadamu waan hin hoijanneef qormaata kufe jedhama. Kanaafu, adabbitu isaaf jira. Garuu yeroon qormaata isaa dhumatuun dura tawbachuun, wanta itti ajajame hojjachuu fi wanta irraa dhoowwame dhiisun adabbi jalaah bahuu dandaâ€™a. Yeroon qormaata isaa kan dhumatu yommuu duuti isatti dhuftuudha.

âž| Yommuu duuti dhufte yeroon qormaataa waan dhumatuuf addunyaa tanatti deebiâ€™uun lamuu qoramuun hin jiru.

Ammas In sha Allah kaayyoon jirenyaa daran ifa akka taâ€™uuf kutaalee itti aanan keessatti keeyyattoota Qurâ€™aanaa qormaatan wal qabatan ni ilaalla. Hin fagaatinaa.

[1] [Ibtilaâ€™ul Iraadati bil Iimaani wal-Islaami wal-Ibaadat](#)“ Fuula 73-â€!, Abdurahman Habankah

[2] Tafsiir Qurxubii-13/208-209

[3] [Maâ€™aarij Tafakkuri wa daqaaâ€™iqu tadabbu](#)“ Abdurahmaan Hasan Habankaa 13/322

[4] Tafsiir Saâ€™diyyi-fuula 547

Date Created

May 15, 2019

Author

admin